

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ἩΛΙΚΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Πόλεμος τῶν Ὀνοματικῶν πρὸς τοὺς Πραγματικούς ἀνανεωθεῖς δι' Ὀκκάμου, καὶ νίκη τῶν Πρώτων.

Ἀπὸ Ὀκκάμου, ἢ ἀπὸ ΙΔ' ἑκατοντ. ἕως περὶ τὴν ΙΣΤ'.

§. 264.

Ὀ κ κ α μ ο ς.

Βιλχέλμος Ὀκκαμος ἐκ τοῦ κομητάτου Συρρέϊν, μαθητὴς τοῦ Σκότου, καὶ ὁμοίως μὲ τοῦτον Φραγκισκανός, ἔκαμεν ἐποχὴν μεγάλην εἰς τὴν ἰσορίαν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν ὀξύνοιάν του καὶ τόλμην τοῦ νὰ πολεμῇ τὴν ἀνοησίαν καὶ τὴν τυραννίαν. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ' ἑκατονταετ. ἐδίδασκεν εἰς Παρισίους· ἐσυνηγόρησε τὰ δίκαια τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος κατὰ τῶν θηλημάτων τοῦ Πάπα, καὶ καταδιωκόμενος ἀπέθανεν ἀνενόχλητος εἰς τὴν Μυνιχίαν (München) τὸ 1347. Ἐνῶ δὲ ἐξέταζε τὰ πράγματα, ἔκαμε νόμον νὰ τὰ ἐκτιμᾷ αὐστηρότερα παρὰ τὸ σῦνηθες, νὰ μὴ προσπαταλεύεται εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν μεγάλων, νὰ ἀκολουθῇ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς κρίσεως καὶ τὸ ἀξίωμα „οὐ δεῖ πληθύνειν

τὰ ὄντα ἄνευ ὀνάγκης·“ και οὕτω βεβαιωθείς τὴν ἀνυπαρξίαν και ἀνοησίαν τῆς πραγματικῆς δόξης, τὴν ἐπολέμησε πανταχόθεν δι' ἀπαγωγικῶν συλλογισμῶν. Τὰ καθόλου δὲν ὑπάρχουν εἰμὴ εἰς τὸν νοῦν· εἶναι ἔργον τῆς ἀφαιρέσεως· εἶναι ἢ εἰκόνες εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ποιότητες εὐρισκόμεναι εἰς τὴν ψυχὴν, και κατὰ τὴν φύσιν των οὔσαι σημεῖα ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων (I. I. Sent. dist. 2). Μετὰ ταύτην τὴν μόνου ὑποβληθεῖσαν θεωρίαν, ἔχασεν ὅλην του τὴν σημασίαν τὸ περὶ ἀτακτισμοῦ πρόβλημα, και ἡ προσοχὴ κατευθύνθη πλεον εἰς τὴν ἐποπτικὴν γνώσιν. Κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως και ἐπιστήμης ἦτο πολλὰ ἐλλιπὴς ὁ Όκκαμος, και ἐδοκίμησε ὑπὲρ ὅσον ἤθελε τὸν Πυρρῶνισμόν και τὴν τῶν Ἐμπειρικῶν αἵρεσιν διὰ τῶν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ὑποθέσεων· Ἄλλὰ κατὰ τύχην ἦτο εὐεργετικὴ τότε ἡ μονομερὴς θεωρία, ἐπειδὴ ὁ Όκκαμος πολεμῶν τὰς ἕως τότε ἀποδεκτὰς θέσεις καθ' ἓνα μὲν τρόπον ἐξησθένιζε τὴν ὑπόληψιν τῆς τότε ἐπικρατούσης Φιλοσοφίας, κατ' ἄλλον δὲ ἠνάγκαζε τοὺς φιλοσοφοῦντας εἰς βαθυτέρας ἐρεῦνας· οὕτως ἐπροσπάθησε νὰ περιορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῶν λογικῶν γνώσεων, ἀπερρόψε τὰς γενομένας ἀποδείξεις τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως τῆς ἐνότητος, τῆς ἀπειρίας, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι νοῦς και ἐλευθέρα τοῦ κόσμου αἰτία, και ἐξέλαβεν ὅλα ταῦτα ὁμολογούμενα διὰ τῆς πίσεως· ἄλλ' ἀντιφερόμενος τρόπου τινα πρὸς ἑαυτὸν ἐδοκίμασε και αὐτὸς νὰ κάμῃ μίαν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης. „Πᾶν ὄν διαρκοῦν, πρέπει νὰ συντηρῆται ὑπότινος, και πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἢ τελευταία τῆς συντηρήσεως αἰτία.“ Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνωριμότητος κάμνει πολλάς καλὰς, ἀλλ' ὅχι

πάντη ἀναπαυτικὰς παρατηρήσεις· εἰς τὰ ψυχολογικά του σημειώνει τινα χρήσιμα πρὸς ὀρθὴν θεωρίαν τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν δυνάμεών της. Πολλὰ ἀκριβῶς ἀναίρει τὰς ἕως τότε παραληφθείσας ἐκ τοῦ ἀντικειμένου εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐξελαμβάνοντο ἀναγκαῖαι τῆς ἐποπτείας καὶ διανοσίας αἰτίαι· εἰς πολλὰ δὲ θεωρήματα, καθὼς εἰς τὴν ἀπροσδιόριστον ἐλευθερίαν, εἰς τὴν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου 'θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀρχὴν τῆς Ἠθικῆς, ἔμεινεν ὁ Ὀκκαμος σύμφωνος μὲ τὸν διδάσκαλόν του.

§. 265. Ὁ Ὀκκαμος εὗρηκεν εὐθὺς ἀντιπάλους, οὗ τινες, εἰὰν καὶ μὲ ἀσθενῆ μέσα, ἐπολέμησαν τὴν ὀνοματικὴν δόξαν· τοιοῦτος ὑπῆρξε Βάλθηρος Βουρλέγγθος· ἡ μάχη φαίνεται ὅτι ἔγεινε μόνον διὰ σοματικῶν φιλονεικιῶν. Τὰ δὲ συγγράμματα τῶν ἄλλων Πραγματικῶν, Θωμᾶ τοῦ Βραδεβαρδίνου (ἀπ. 1349.), Θωμᾶ ἐκ Στρασβουργίου (ἀπ. 1357.), δὲν περιέχουν τίποτε σημειώσεως ἄξιον, ἐκτὸς ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἀντιμάχεται τὴν τοῦ Σκότου εἰς τὸν Πελαγיאισμόν προσέγγισιν, ὁ δὲ δεῦτερος ἐπαναλαμβάνει τὰ Διγιδίου τοῦ Κολόννα. Μαρσίλιος Ἰγγενος (ἀπ. 1396.) φαίνεται μέτριος Ὀνοματικὸς, ἀκολουθῶν εἰς τὰ περὶ θελήσεως τὸν Σκότον καὶ Ὀκκαμον. Οἱ πλησιέστατοι ὀπαδοὶ καὶ προσῆται τῆς ὀνοματικῆς δόξης· Ρόβερτος Ὀλκατος (ἀπ. 1349.), Γρηγόριος Ἀριμινέουσης (ἀπ. 1358.), Ἐρρίκος Ὀὔτας, Ἐρρίκος ἐξ Ἑσσης (ἀπ. 1397.), Νικόλαος Ὀρέσμιος (ἀπ. 1382.), Ματθαῖος ἐκ Κρακουλίας (ἀπ. 1410.), Γαβριήλ Βεῖλος (ἀπ. 1495.) ἦσαν εἰς τοὺς χρόνους των περίφημοι καὶ ἀξιόλογοι διδάσκαλοι, νόες λαμπροὶ χωρὶς ἰδιαίτερόν τι φιλοσοφικὸν προ-

τέρημα. Ἄλλ' ἐξείχεν ἀπὸ τούτους Ἑρρίκος ἐξ Ἑσσης κατὰ τὰς μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς ἐρεῦνας του. Ἰωάννου Βουριδάου ἐνομίσθη εἰς τοὺς χρόνους του ἄριστος ὑπερασπιστὴς τῆς ὀνοματικῆς δόξης, καὶ ἐφημίσθη μὲ τούτους περὶ εὐρέτεως τοῦ μέσου ὄρου κανόνας του, καὶ μὲ τὰς περὶ θελήσεως ἐρεῦνας του, ὅπου φαίνεται ὅτι κλίνει εἰς τὸν προορισμόν. Πέτρος Αἰλλυος (ἀπ. 1425.) διέκρινε περισσύτερον τὴν Θεολογίαν ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν· ἄξιοι περιεργίας εἶναι οἱ περὶ τῆς βεβαιότητος τῶν ἀνθρώπινων γνώσεων συζητήματα, καὶ ἡ κρίσις του περὶ τῶν ληθθέντων λόγων εἰς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως καὶ ἐνότητος.

§. 266. Τὰ τέλεια πρακτικὰ τῆς μεταξὺ τῶν δύο πατριῶν λογομαχίας εἶναι εἰσέτι εἰς τὸ σκότος· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνεκροτήθη αὕτη ἐμπαθέστατα. Μ' ὅλον ὅτι οἱ Ὀνοματικοὶ κατεδιώχθησαν πολλάκις εἰς Παρισίους (1339. 1340. 1409. 1473.), καὶ τὰ μαθήματά των ἀπηγορεύθησαν, καὶ τὰ συγγράμματά των ἐμπροδίσθησαν, ἔλαβον ὅμως πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν, κερδήσαντες πλείοτέρους ὁπαδοὺς καὶ εἰς Παρισίους καὶ εἰς τὰ πλείοτερα τῆς Γερμανίας πανεπιστήμια. Δὲν ἐπροξένει ὅμως τὴν διχόνοιαν μόνον τὸ περὶ τῶν καθόλου ἰδεῶν, ἀλλ' ἐπεκράτει ἀντίθεσις ὁλόκληρος εἰς τὰ φρονήματά των· διότι οἱ Ὀνοματικοὶ ἐδείκνυαν ἐλευθερώτερον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθει νὰ λυθῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ ἀπὸ τὴν δυναστείαν τῆς ἀυθεντίας καὶ νὰ λάβῃ μεγαλητέραν εἰς τὸ διανοεῖσθαι αὐτονομίαν. Ἡ σπουδὴ αὕτη, ἥτις μάλιστα φανερῶνται εἰς τὰς πολεμηθείσας θέσεις Νικολάου Ἀυτρικαρία, καὶ Ἰωάννου Μερκαρία (περὶ τὸ 1348) κατηναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν συνήθη ταῦ διανοεῖσθαι δρόμον.

§. 267. Τὰ δὲ ἔσχατα ἀποτελείσματα τῆς διαμάχης τῶν δύο τούτων ἀντιφερομένων φατριῶν ἦτο ἡ πτώσις τῆς ὑπολήψεως τῶν Σχολαστικῶν, ἀδιαφορία πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ μάλιστα τὴν Λογικὴν (περὶ τοῦ ὁποίου ἐπαρᾶνεῖτο ὁ Γέρσων εἰς τοὺς χρόνους του), καὶ κλίσις εἰς τὰ μυσηριώδη ἐκ πλησμονῆς καὶ ἀηδίας τῶν διακένων τύπων καὶ περὶ τὰ λεξείδια φιλονεικιῶν. Τὴν μυσηριώδη δόξαν ὑπερασπίσθη καθ' ὅλας του τὰς δυνάμεις Ἰωάννης Καρλίέρσος Γέρσων (ἀπ. 1429.), ἐνῶ ἐζήτησε διὰ τῆς φιλοσοφίας ἐξήγησιν τῆς χριστιανισμοῦ. Δυσαρέστησιν πρὸς τὴν Σχολαστικὴν δεικνύει καὶ ἡ φυσικὴ Θεολογία Ραυμούνδου Σαβούνδου, ὅς τις ἐδίδασκεν εἰς Τωλούσαν περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐβειβαίουθεν οὗτος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔλαβεν ἐκ Θεοῦ δύο βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα μαθαίνει τὰς ἀξιολόγους περὶ Θεοῦ γνώσεις καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν του· τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι ἡ Φύσις καὶ ἡ Ἀποκάλυψις. Ἐκ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἔχη τὰ πρωτεῖα τὰ πρῶτον διὰ τὴν καθολικότητα καὶ ἐνάργειάν του. Ἐκ παρατηρήσεων τῆς φύσεως καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκ συλλογισμῶν φυσικῶν προσπαθεῖ νὰ παραγάγῃ ὅλην τὴν τότε Θεολογίαν· ἀλλ' αἱ συλλογισμοί του εἶναι πλεοντεχνικὴ παρά πληροφητικὴ· καὶ ὅλως αἱ συγνάκεις εὐτυχεῖς θεωρεῖαι καὶ ιδέαι του, μάλιστα περὶ τῶν καθηκόντων, ἀξίουν περισσοτέραν ἀνέκρισιν, παρ' ὅσην εὔρηκεν ὅλον του τὸ δοκίμιον, ὅταν πρῶτος ὁ Μουτάγνης ἔκαμεν εἰς τοῦτα προσεκτικὸς τοὺς συγχρόνους του.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ.

Νεωτέρα Φιλοσοφία.

Ἐλευθέρα, πάντοτε βαθυτέρας διαπερασι-
κῆ ἐξέτασις λόγων καὶ νόμων καὶ ὀρίων,
καὶ σπουδὴ περὶ συστηματικὴν ἐνότητα
τῶν γνώσεων.

Ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἕως τῶν
νεωτάτων χρόνων.

§. 268.

Ἡ Σχολαστικὴ φιλοσοφία, ἥγουσ ἡ μονομερὴς τοῦ δογμα-
τικοῦ Λόγου ἐνέργεια καὶ γεννήσθη φιλοσοφικὰς γνώσεις δι-
ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως τῶν ιδεῶν, ὑποτασσομένη εἰς ξέ-
νην τινα ἀρχὴν, κατὰ τὴν ἀκρίτως ὑποτιθεῖσαν ἀλήθειαν
τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, εἶχεν ἤδη περιπατήσῃ τὸν
δρόμον τῆς ἡ ἀπόληψίς τῆς ἔπεσε διὰ τῆς μάχης τῶν ἀν-
τιθέτων φατριῶν ἢ οἱ Ὀνοματικοὶ ἐκρήμνισαν μέρη τοῦ οἰ-
κοδομηματὸς τῆς ἡ χρεῖα νέων θεμελίωσιν τῆς ἐπιστήμης διὰ
παρατηρήσεως τῆς φύσεως καὶ ἐπιμελοῦς μελέτης τῆς γλώσ-
σης ἔγεινεν ἐπαισθητὴ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔπεθυμείτο καλητέρα

τροφή τοῦ πνεύματος παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπισχνούντο τύποι καὶ ιδεαὶ διάκενοι· καὶ ὅμως ἀκόμη δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ διὰ τούτων μεταβολὴ ὁλόκληρος.

§. 269. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶχε συνειθισθῆν καὶ κακῶς συνειθισθῆν παρὰ πολὺν χρόνον εἰς ταύτην τὴν ἐξ ιδεῶν θεωρίαν· κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα τρόπον ἢ σπουδῇ ἐγένετο περισσότερο εἰς τὴν ἐκ τῶν ὑποθεθειμένων ἀρχῶν ἀνάπτυξιν τῶν ἀποτελεσμάτων παρὰ εἰς τὴν εὔρεσιν τῶν τελευταίων λόγων καὶ νόμων τῶν γνώσεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἀντικειμένων. Ἡ ὀλίγη ἄσκησις εἰς τὴν συστηματικὴν σύναψιν τῶν γνώσεων, καὶ ἡ συνήθεια τοῦ συνθέτειν γνώσεις ἐκ διαφόρων γνωστικῶν πηγῶν ἐσκέπαζαν τὰ σφάλματα τῆς μέχρι τοῦδε γνωστῆς πραγματεύσεως τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριότητα τοῦ παραληφθέντος τρόπου.

§. 170. Τὰ ὑποσηρίγματα τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἑρρῶὰ προσήλωσις εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἔλλειψις πραγματικῶν γνώσεων, καὶ αἰσθητικῆς κρίσεως καὶ καλλιέργειας τῆς γλώσσης· καὶ πρὸ πάντων ἡ δεσποτικὴ ἐπίρροια τῆς Ἱεραρχίας, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ θεμελιώσῃ καὶ νὰ συντηρήσῃ πολὺν ἀκόμη χρόνον τὴν ταύτης κυριότητα, μ' ὅλον ὅτι ἤρχισαν τινὲς νὰ κλονίζωσι τὸν εἰς τὸν λόγον ἐπιτεθειμένου ζυγὸν τῶν εἰρημένων αἰτίων.

§. 271. Ἀλλὰ συνέβησαν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ μεγάλα κοσμικὰ συμπτώματα, τὰ ὅποια κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐνήργησαν τελείαν μεταβολὴν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς τῆς Ἑυρώπης σχέσεις, καὶ μετὰ τούτων συνεπέφεραν καὶ μεταβολὴν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ταῦτα δὲ εἶναι ὁ σαυρικὸς πόλεμος, ἡ εὔρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς, ὁ Λουθαριανισμὸς ἐκ τούτων δὲ προῆλθαν ἡ γένεσις ρεφόρματικῆς πολιτικῆς, ἡ τῶν γνώσεων διὰ τῆς πείρας ἐξάπλωσις, ἡ ἀπόκτησις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὡς παραδειγμάτων, ἡ καλλιέργεια τῶν νεωτέρων τῆς Ἑυρώπης γλωσσῶν.

§. 272. Ἐξύπνισεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα βία τις καὶ ἐπαισθητὴ χρεία ἀνθρωπίνης καὶ παντοδαπῆς ἀναπαύσεως φιλοσοφίας, καὶ ὑψηλοτέρας ἐπιστημονικῆς παιδείας· ἀλλ' ἐχρειάζετο, ἐνῶ μάλιστα ἔμενεν ἀβοήθητον, ξένην χειραγωγίαν, καὶ τὴν εὔρηκεν εἰς τὰ θαυμάσια συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων· διότι ἡ ἀνακαινισθεῖσα γνωριμία μὲ τούς Συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης διήγειρε πάλιν ἀνθρωπίνην αἰσθησιν καὶ τιμὴν τῆς ἐλευθέρως ἐρεῦνης, αἰσχύνην διὰ τὰ δουρικὰ φρονήματα, δυσαρέτησιν διὰ τὴν ἀτελεῆ κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ σπουδὴν περὶ Θεραπείας καὶ βελτιώσεως.

§. 273. Σιμὰ δὲ ταύτης τῆς σπουδῆς διὰ τῆς ἔξωθεν κινηθείσης καὶ ὁδηγηθείσης χρήσεως τοῦ Λόγου ἐκινεῖτο σπανίως καὶ ἐπιθυμία τις περὶ ὑψηλοτέρας τινος ἐκ Θεοῦ ἀποκεκαλυμμένης σοφίας· διότι εἰς τοῦτον τὸν δρόμον τῆς λογικῆς κινήσεως ἦτο τόσον ἀτελής ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀληθείας ἀκόμη, ὥστε πολλοὶ ἠλπιζαν ὅτι μόνον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δύνανται εὐὰ τὴν μάθησιν· διὰ τοῦτο ἡ παλαιὰ γραφὴ καὶ ἡ Καθβάλα ἐλήφθησαν ὡς πηγαὶ φιλοσοφίας. μία ἐκ τῶν Ἰουδαίων καταβάσα πρόληψις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, καὶ ἡ πολλῶν συζημάτων διχόνοια ἐβοήθει καὶ διετήρει τὴν ἐπιθυμίαν Θεοπνεύσου σοφίας.

§. 274. Τούτων δὲ ἀποτελέσματα ἦσαν ὁ πληθυσμὸς παντοδαπῶν συγκεχυμένων γνώσεων, ἔκτασις τῶν θεωριῶν,

ἀγάπη Ἑλληνικῆς τινος φιλοσοφίας μὲ φιλονεικίαν περὶ τοῦ
 Τίς νὰ προτιμηθῆ, σύναψις πλείοτέρων αὐτῆς συζημάτων
 κατ' ἐκλογὴν εἰς διατήρησιν τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανωσύνης,
 σπουδὴ εἰς ἐξόπλωσιν καὶ θεμελίωσιν φυσικῶν γνώσεων, αἰ-
 τινες ἔλειπαν· καὶ εὐτεῦθεν ἡ κλίσις εἰς κρυφιώτεραν τινα
 σφρίγγον, ἀκατάληπτου εἰς καθένα· σπουδὴ τις νὰ ἐνώσῃ
 ἐννοίας καὶ ἰδέας, Φιλοσοφίαν καὶ Θεολογίαν, Ἀριστοτέλην
 καὶ Πλάτωνα· ἀλλ' ἐπειδὴ κανέν ἐκ τούτων οὐκ ἀνέπαυε
 τὰ θελήματα τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐζήτουν νὰ πληροφο-
 ρήσωσιν ἐμμέσως καὶ ὄχι ἀμέσως, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἀτελεῖ
 καὶ τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη τῆς Φιλοσοφίας, καὶ ὁ Πυρρῶνισμὸς
 ἤρχισε παντοδαπῶς νὰ ἐπιθυμῆ τὴν ἐξουσίαν· διὰ τοῦτο ἤρ-
 χισαν βαθυτέραν καὶ ἐλευθερωτέραν σπουδὴν περὶ συστημα-
 τικῆς πληρώσεως τῶν γνώσεων, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ προ-
 χωρήσωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων περιπατηθεῖσαν ὁ-
 δὸν, ἕως οὗ τελευταίου, μετὰ ταῦτα τὰ δοκίμια, ἔκαμαν
 ἀπόπειραν τῆς κριτικῆς μεθόδου τοῦ φιλοσοφεῖν ἀντιμαχο-
 μένης μὲ τὸν Δογματισμὸν.

§. 275. Τὸ χρονικὸν λοιπὸν τοῦτο διάστημα διαι-
 ρεῖται εἰς τρεῖς Περιοχάς.

Ἡ πρώτη περιέχει τὴν ταπεινώσιν τῆς Σχολαστικῆς δι-
 ἀναγεννήσεως καὶ συναρείας παλαιῶν συζημάτων ἕως περὶ
 τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος.

Δευτέρα Περιοχὴ ἕως τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατοντ.
 Γέννησις σχετικῶς νέων συζημάτων μὲ χωριστὴν προσοχὴν
 εἰς σφραγιωτέραν θεμελίωσιν, μεγαλητέραν συστηματικὴν ἐνό-
 τητα, καὶ τελειοποίησιν μερῶν τινῶν διὰ τῆς δογματικῆς ὁ-
 δοῦ, μὲ σπουδαίας προσβολὰς κατὰ τοῦ Πυρρῶνισμοῦ.

Τρίτη Περιοχὴ ἀπὸ τοῦ τελευταίου πεμπτημορίου

τῆς ΙΙΙ' ἑκατοντ. ἕως τῶν νεωτάτων χρόνων. Δοκίμιον κα-
ταστάσεως τοῦ φιλοσοφοῦντος Λόγου διὰ τῆς Κριτικῆς με-
θοδου, μετὰ τῶν ἐκ τούτου διεγερθε:σῶν ἐρίδων καὶ ταρα-
χῶν, καὶ τῶν νέων δογματικῶν δοκιμίῳ τοῦ νὰ πληρώ-
σῃ πᾶσαν ἐπισημνὴν μὲ τὴν γνώσιν τοῦ ἀπολύτου.

§. 276. Τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα χαρακτηρίζεται

α) διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ νὰ ἀποχωρίσῃ ἀπὸ τὰς ἐπι-
σημνὰς τὴν Φιλοσοφίαν ὡς χωριστὸν ἐκείνων εἶδος, καὶ νὰ
τῆς προσδιορίσῃ τὴν ἐπικράτειαν καὶ ἔκτασιν · β) Ἡ τῆς
Φιλοσοφίας πρὸς τὴν Θεολογίαν σχέσις μετεβλήθη. γ) Ἡ
ἐξέτασις κατ' ὀλίγον χωρεῖ βαθύτερα · δ) Τὸ σύστημα τῶν
γνώσεων ζητεῖται μὲ ζῆλον καὶ εἰς τὴν ὀλοκληρίαν του, καὶ
καθ' ἕκαστον μέρος · ε) Ἡ ἐξέτασις χωρεῖ ἐκ τῆς ὕλης ἢ
τῶν ἀντικείμενων εἰς τὴν μορφήν ἢ τὸ εἶδος, ὡς πρὸς τὴν
φύσιν καὶ κανονικότητα καὶ ἀρχὴν καὶ εἰδικὴν διαφορὰν
τῶν γνώσεων · ς) Οὕτω χωρεῖ καὶ ὁ Πυρρῶνισμὸς ἀπὸ
τὸ ὕλικὸν εἰς τὸ εἰδικόν · ζ) Ἡ μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν καλ-
λιεργεῖται ἐπιμελέστατα, ὡς πρὸς τὴν θεμελίωσιν καὶ συ-
σηματικὴν ἐνότητα τῶν γνώσεων, ὡς προπαιδευτικὴ τῆς
Φιλοσοφίας τέχνη.